

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АНТРОПОМОРФНИХ ОБРАЗАХ «ВІРШІВ МАТІНКИ ГУСКИ»

Бігунова С.А., Сологуб А.М.

Рівненський державний гуманітарний університет

Дитячий фольклор відображає не тільки особливості мислення, але й історію, побут, матеріальну культуру, вірування, обряди, традиції і менталітет нації взагалі. Виявлення факторів, котрі впливають на сприйняття і виконання індивідом тієї чи іншої суспільної ролі, дають можливість стимулювати реконструювання застарілих установок, цінностей конкретних міжособистісних ролей. У цьому контексті розглянемо жіночу роль, а також сімейні стосунки через їхнє віддзеркалення у дитячій народній творчості.

Ключові слова: Вірші Матінки Гуски, гендерні стереотипи, антропоморфні образи, дитячий фольклор, англійська поезія.

Постановка проблеми. Духовні та соціально-економічні потреби сучасного суспільства, які ґрунтуються на органічному злитті загальнолюдських і національних цінностей, обумовлюють зростаючий інтерес наукової думки до проблеми міжкультурної комунікації та встановлення загальних концептів, що характеризують всі людські культури. Це стосується, зокрема, таких компонентів культури як стереотипи і їх мовні маніфестації, вивчення яких має велике значення для розуміння психології народу і національних культур, для здійснення безконфліктної міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень. Феномен стереотипності загалом властивий ледь не кожному виду діяльності, і саме тому розглядається різними дисциплінами, зокрема соціологією (У. Дюбуа, С. Мендес, Г. Оллпорт, Дж. Сміт та ін.), культурологією (В.В. Красних, В.А. Маслова, С.Г. Тер-Минасова), етнографією (А.К. Байбурін, Ю.В. Бромлей, М.Ф. Нестурх, С.А. Токарев та ін.), психологією (В.С. Агеєв, Д. Горовіц, Д. Кемпбел, О.М. Леонтьєв, У. Ліппманн, Г. Тешфел, К. Юнг та ін.), лінгвістикою (Ю.Д. Апресян, В.А. Маслова, Ю.А. Сорокін та ін.) та багатьма іншими.

Дослідження об'єкту з його різних граней накладає свою специфіку на його термінологічне визначення. Саме тому поняття «стереотип» поділяється на ряд спеціалізованих у певних сферах понять, які в свою чергу виступають такими термінами, як соціальний стереотип, політичний стереотип, ментальний, мисленневий, поведінковий, культурний, етнічний, етнокультурний, гендерний, мовний або лінгвістичний, комунікативний і т. д. Проте кожен із цих типів стереотипу має різні аспекти наукового аналізу. Так, гендерний стереотип, за словами професора А.В. Кирилової, є окремим різновидом стереотипу, що відбиває у мові культурно і соціально зумовлені думки та пресупозиції про ознаки, атрибути і норми поведінки представників обох статей [1, с. 98]. Отже, під гендерними стереотипами розуміються узагальнені уявлення, що сформувалися в культурі по відношенню до поведінки чоловіка і жінки. Поява гендерних стереотипів обумовлена тим, що через культурно-історичні моделі відносин вибудовувалися погляди про стать особистості чоловіка і жінки. Ці відмінності вважалися індивідуальними та якісними.

Проте, незважаючи на це, проблемі формування стереотипів за допомогою текстового фоль-

клорного жанру не було приділено достатньої уваги, що і зумовило актуальність даної статті.

Формулювання цілей статті. На матеріалі англомовних дитячих поезій («Mother Goose Rhymes») проаналізувати такі аспекти стереотипів як характеристики образів людей, тварин та птахів, їхні соціальні обов'язки та позитивне і негативне в їхніх характерах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не викликає сумнівів той факт, що дитячий фольклор відображає не тільки особливості мислення, але й історію, побут, матеріальну культуру, вірування, обряди, традиції і менталітет нації взагалі. Як справедливо зазначає О.О. Селіванова, про все це свідчать такі маркери в тексті, як простір, час, культура та соціум. Найбільш яскраво ці маркери виявляються в тексті у вигляді текстових категорій, таких як зв'язність, емотивність, інформативність, антропоцентричність [2].

Вплив фольклору на формування дитячого світогляду важко переоцінити. Діти отримують знання про природу, суспільство і закономірності людського мислення, починаючи з самого народження, через літературні і фольклорні твори. Вчинки дорослої людини все життя підсвідомо підпорядковуються усвідомленим з дитинства законам. Виявлення факторів, котрі впливають на сприйняття і виконання індивідом тієї чи іншої суспільної ролі, дають можливість стимулювати реконструювання застарілих установок, цінностей конкретних міжособистісних ролей [3]. У цьому контексті на матеріалі англомовних дитячих поезій «Вірші Матінки Гуски» розглянемо жіночу роль, а також сімейні стосунки через їхнє віддзеркалення у дитячій народній творчості.

Нечисленні твори, в яких основною діючою особою є жінка, в основному, віддзеркалюють давні обряди, які виконувалися з метою вдалого одруження або його прискорення:

*Whistle, daughter, whistle,
And you shall have a sheep.
Mother, I cannot whistle,
Neither can I sleep.
Whistle, daughter, whistle,
And you shall have a cow.
Mother, I cannot whistle,
Neither know I how.
Whistle, daughter, whistle,
And you shall have a man.
Mother, I cannot whistle,
But I'll do the best I can [6, с. 83].*

Заміжжя визнавалося дуже важливим для жінки (в наведеному прикладі втіленням жіночого образу є кішка), тому не слід було з ним затягувати:

*Pussicat, wussicat, with a white foot,
When is your wedding? for I'll come to 't.*

The beer's to brew, the bread's to bake,

Pussy-cat, pussy-cat, don't be too late [6, с. 188].

Також до наших днів дійшов віршик, який описує, що мали робити дівчата, які хотіли побачити свого майбутнього нареченого. Отже, напередодні Різдва Івана Хрестителя (23 червня) дві дівчини абсолютно мовчки мали разом спекти пирога, поділити його навпіл і свою частину покласти собі під подушку перед сном:

Two make it,

Two bake it,

Two break it [6, с. 319].

Не дивлячись на те, що жінка рідко є головним героєм твору, навіть в тих нечисленних віршах досить часто її діяльність не отримує схвальної оцінки:

There was an old woman

Who lived in Dundee

And in her back garden

There grew a plum tree

The plums they grew rotten

Before they grew ripe

And she sold them

three farthings a pint [6, с. 88].

А нерідко вона навіть критикується:

I'll tell my own daddy when he comes home,

What little good work my mammy has done,

She has earned a penny and spent a great,

And burnt a hole in the child's new coat [6, с. 81].

Також слід зазначити, що у британському фольклорі всі побутові клопоти пов'язують з жінками. Цікавим є те, що у дитячих поезіях зовнішність жінки описується лише двома прийменниками: *little* і *pretty*, а основним критерієм жіночої краси є суто функціональний, практичний підхід. Саме тому поняття краси типового жіночого образу складається з наведення ладу в хаті, готування їжі, догляду за дітьми і домашньою худобою та догоджанню чоловікові. Чим менше чоловіки виконують роботу в господарстві по дому, тим більше вони себе вважають мужніми і, таким чином, дають можливість жінці проявити свою привабливість:

I had a little wife,

The prettiest ever seen;

She washed up the dishes,

And kept the house clean.

She went to the mill

To fetch me some flour,

And always got home

In less than an hour.

She baked me my bread,

She brewed me my ale,

She sat by the fire

And told many a fine tale [6, с. 254].

У цьому віршику перед дитиною постає основа стосунків «чоловік – жінка» у сім'ї, зокрема роль дружини. Тут розгортається складний стереотипний асоціативний ряд, який на початку має єдину лінійну структуру: *she – wife – house*, а закінчується чотирикратним розгалуженням на позначення функцій жінки у домі: *she – dishes, mill / flour / bread, ale, tales*.

Поряд з безліччю інших асоціативних рядів (наприклад, *father – mother – children – son – daughter; parents – brother – sister; king – queen – prince – princess*), такі стереотипні зв'язки, як зазначає дослідник А.Т. Хроленко, виражають одну з головних особливостей фольклорного мислення і є потужним засобом текстотворення [5].

Також є вартим уваги у дитячих віршах образ квочки (тобто, жінки). Вона пораяється по дому і виховує діток-курчаток, якими надзвичайно пишається:

...Good morning, Mrs. Hen.

How many chickens have you got?

Madam, I've got ten. Four of them are yellow,

And four of them are brown,

The nicest in the town... [6, с. 113].

Слід зазначити, що вміння виконувати свої обов'язки (прибирання, готування їжі, догляд за дітьми і т. п., тобто те, що стереотипно вважається жіночою справою) додає жінці впевненості при спілкуванні з чоловіком:

Cock, cock, cock, cock,

I've laid an egg,

Am I to go bare foot?

Hen, hen, hen, hen,

I've been up and down,

To every shop in town,

And cannot find a shoe

To fit your foot,

If I'd crow my heart out! [6, с. 75].

Втіленням чоловіка часто виступає образ собаки. До речі, в англійському фольклорі собака завжди виступає представником чоловічої статті. Маскулінність пса наголошує ще той факт, що його хазяїном завжди є дорослий чоловік або хлопчик. У віршах підкреслюється, що пес цілий день зайнятий:

The little black dog ran 'round the house,

And sat the bull a-roaring,

And drove the monkey in the boat,

Who set the oars a-rowing,

And scared the cock upon the rock,

Who cracked his throat with crowing [6, с. 87].

Можливість добре працювати, працездатність та умілість є необхідною позитивною рисою образу чоловіка:

I had a little dog, and his name was Blue Bell,

I gave him some work, and he did it very well...

[6, с. 56].

Проте, якщо є невідповідність цим вимогам, наприклад через старість, каліцтво, немічність, то тоді пес суворо карається:

Barnaby Bright he was a sharp cur,

He always would bark if a mouse did but stir,

But now he's grown old, and can no longer bark,

He's condemned by the parson to be hanged by the clerk [6, с. 48].

На відміну від образу собаки, образ пташки може бути і пташкою-жінкою, і пташкою-чоловіком. Так, пташка-жінка має гарно та охайно працювати і при цьому радувати всіх довколишніх:

Little bird of paradise,

She works her work both neat and nice;

She pleases God, she pleases man,

She does the work that no man can [6, с. 33].

В той же час пташка-чоловік веселий та вольовий, вміє швидко приймати та здійснювати свої рішення:

*A little cock sparrow sat on a green tree,
And he chirruped, he chirruped, so merry was he.
A naughty boy came with his wee bow and arrow;*

*Says he, I will shoot this little cock sparrow;
His body will make me a nice little stew,
And his giblets will make me a little pie too.
Oh, no, said the sparrow, I won't make a stew,
So he clapped his wings and away he flew* [6, с. 77].

Висновки. Стереотипи існують у людській свідомості та підсвідомості, відображаються в одиницях мови та моделях мовленнєвої поведінки. Гендерні стереотипи як частина мовних стереотипів присутні і у фольклорному спадку британського народу, як-от у «Віршах Матінки Гуски».

Стереотипними рисами поведінки чоловічого образу людини чи тварини в «Віршах Матінки Гуски» є його вплив на оточуючих. Він працьовитий, розумний і хитрий, самостійно приймає важливі рішення, проте мінімізує наявність емоцій та прив'язаності. Чоловік є відповідальним за

матеріальне забезпечення сім'ї, тому різко негативно для чоловіка є неможливість працювати, бути корисним.

Типовий жіночий образ передбачає наступні характеристики: жінка рідко є дівою особою у творах, є причиною нещастя чи неприємних ситуацій, її активність у чоловічій сфері діяльності (за межами домівки) засуджується, вона страждає або несе покарання за те, що вона безпорадна у багатьох ситуаціях. Всі її зусилля спрямовані на пошуки хорошого чоловіка, оскільки лише будучи заміжньою її життя набуває змісту. Жіноча краса у британському фольклорі відіграє важливу роль, хоча і пов'язана з суто практичними якостями – наведенням ладу в хаті, вмінням виховувати дітей та догоджанням чоловікові. Саме тому ідеальною жінкою є вправна, весела та роботяща господиня.

Підсумовуючи наш аналіз антропоморфних образів, вважаємо за необхідне зазначити, що вони, особливо у дитячих фольклорних творах, ототожнюються з образами людей та наслідують їх стереотипну поведінку.

Список літератури:

1. Кирилина А.В. Гендер: Лингвистические аспекты / А.В. Кирилина. – М.: Институт социологии РАН, 1999. – 189 с.
2. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Елена Александровна Селиванова. – К.: Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.
3. Ткачик О.В. Гендерні стереотипи в англомовному фольклорі: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / О.В. Ткачик. – К., 2008. – 20 с.
4. Унгер Р. Про редефініцію понять статі і гендеру / Р. Унгер // «І» Незалежний культурологічний часопис. – 2000. – № 17. – С. 34-39.
5. Хроленко А.Т. Ассоциативные ряды в народной лирике / А.Т. Хроленко // Поэтика русского фольклора. – Л.: Наука, 1981. – С. 3-12.
6. Mother Goose Rhymes. – Moscow: Raduga Publishers, 1988. – 684 p.
7. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / [ed. by J. Crowther]. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 1428 p.

Бегунова С.А., Сологуб А.Н.

Ровенский государственный гуманитарный университет

ГЕНДЕРНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ В АНТРОПОМОРФНЫХ ОБРАЗАХ «СТИХОВ МАТУШКИ ГУСЫНИ»

Аннотация

Детский фольклор отображает не только особенности мышления, но и историю, быт, материальную культуру, верования, обряды, традиции и менталитет нации в целом. Определение факторов, которые влияют на восприятие и выполнение индивидом той или иной общественной роли, дают возможность стимулировать реконструкцию устаревших установок, ценностей конкретных межличностных ролей. В этом контексте рассмотрим женскую роль, а также семейные отношения через их отражение в детском народном творчестве.

Ключевые слова: стихи Матушки Гусыни, гендерные стереотипы, антропоморфные образы, детский фольклор, английская поэзия.

Bihunova S.A., Solohub A.M.

Rivne State University of the Humanities

ANTHROPOMORPHIC GENDER STEREOTYPES IN «MOTHER GOOSE RHYMES»

Summary

Children's folklore reflects not only the peculiarities of thinking, but also the history, life, material culture, beliefs, rituals, traditions and mentality of the nation in general. Identifying the factors that influence the perception and fulfillment of an individual's social role, give the opportunity to stimulate the reconstruction of some obsolete installations, values of specific interpersonal roles. In this context, woman's role as well as family relationships through their reflection in children's folk art are analysed.

Keywords: Mother Goose Rhymes, gender stereotypes, anthropomorphism, nursery rhymes, English poetry.